

نخستین پرده‌های کعبه چه رنگی بوده است؟

تهیه پوشش برای خانه خدا سابقه‌ای طولانی دارد، این پوشش مراحل مختلفی را طی کرده تا به پرده امروزی رسیده، پرده‌ای که از مقادیر بسیاری طلا، نقره و حریر تهیه و وزنی بالغ بر دو تن دارد. ...

تهیه پوشش برای خانه خدا سابقه‌ای طولانی دارد، این پوشش مراحل مختلفی را طی کرده تا به پرده امروزی رسیده، پرده‌ای که از مقادیر بسیاری طلا، نقره و حریر تهیه و وزنی بالغ بر دو تن دارد. ...

گروه تاریخ و اماکن اسلامی پایگاه اطلاع رسانی حج وابسته به بعثه مقام معظم رهبری - پرده کعبه عبارت است از پوششی سیاه رنگ که ساختمان کعبه با آن پوشیده می شود و به آن پیراهن کعبه و جامه کعبه نیز گفته می شود. پوشاندن خانه کعبه سابقه ای طولانی دارد. البته درباره اینکه چه کسی نخستین بار کعبه را پوشاند اختلاف نظر وجود دارد.

شاید اولین کسی که به پوشاندن خانه کعبه اقدام کرده حضرت اسماعیل (ع) باشد. روش ساخت خانه ها در آن زمان به گونه ای بوده که درون آن از دید رهگذران در امان نبود و با باز شدن در، خانه و ساکنان آن در معرض دید رهگذران قرار می گرفتند. همسر اسماعیل که زنی نجیب بود و این مسئله برای او بیشتر رنج آور بود به همسرش اسماعیل پیشنهاد می کند پرده ای بر در خانه آویزان کنند تا خانه از دید افراد بیگانه در امان باشد. از این رو تصمیم می گیرند خانه خدا را نیز که سنگها از آن بیرون زده و منظره خوشایندی نداشت ببوشانند.

از این رو حضرت اسماعیل مقداری پشم گوسفند جمع کرد و آن را به قبایل اطراف داد تا برای کعبه پوششی مناسب ببافند. هر قسمت از پرده که آماده می شد، آن را بر کعبه آویزان می کردند تا آنکه مراسم حج فرا رسید، اما هنوز قسمتی از خانه کعبه بدون پرده باقی مانده بود. به پیشنهاد همسر اسماعیل، قسمت باقی مانده را با حصیر پوشانند. هنگامی که حجاج آمدند، از این کار شگفت زده شدند و پوشش خانه کعبه برای آنان بسیار جالب به نظر آمد. بنابراین تصمیم گرفتند برای کسی که این کار را کرده، هدیه ای جمع آوری کنند. هر طایفه از اعراب چیزی آورد و حصیر را از کعبه گرفتند و پرده کعبه را تکمیل کرده و بر آن نصب کردند. در روایت دیگری نیز از امام صادق(ع) نقل شده که فرمود: "حضرت آدم کعبه را به وسیله پشم پوشاند، حضرت ابراهیم با الیاف گیاهی و حضرت سلیمان با قباطی."

بنا به روایات تاریخی سال 220 قبل از هجرت پیامبر اکرم (ص)، شاه تبع حمیری، پادشاه یمن، به قصد ویران کردن مسجدالحرام و خانه کعبه به راه افتاد. اما در بین راه سخت بیمار و زمین گیر شد. وی به راهنمایی یکی از عربهای بیابانگرد برای خانه خدا نذر کرد و شفا یافت. بنابراین برای آن دری با قفل و پوششی برای آن ساخت. این پادشاه یمنی ابتدا خانه را با پوششی از برگ درخت نخل پوشاند و بعد پارچه ای یمنی روی آن کشید و آخر سر با پارچه ای نرم و نازک و لطیف آن را پوشاند. جانشینان دنبال کار او را گرفتند و سالها پوشش خانه کعبه را آماده می کردند. آنها خانه خدا را با پارچه های یمنی قرمز راه راه می پوشانند. اما گاهی هم افراد به صورت موردی پوشش خانه را تهیه می کردند. نخستین زنی که در دوره جاهلیت این کار را کرد، نبیله بنت حباب مادر عباس بن عبدالمطلب عموی پیامبر اکرم (ص) بود. او حاجتی داشت، نذر کرده بود و حاجتش را که گرفت، پوشش خانه کعبه را تهیه کرد.

در دوره قصی بن کلاب از نیاکان پیامبر(ص) قبیله قریش مسئولیت تهیه پوشش خانه را بر عهده گرفت تا اینکه یکی از ثروتمندان بزرگ مکه به نام "ابوربیعه مخزومی" بخشی از این وظیفه را پذیرفت. از آن زمان، یکسال او پوشش خانه کعبه را تدارک می دید و سال دیگر قریش این کار را به انجام می رساند.

قریش نیز بخصوص در اواخر عصر جاهلیت همواره بر کعبه پرده می پوشانند که رنگ آن یا سبز و یا زرد بود و جنس آن خز یا موی بافته شده، پوست و یا پارچه با نقشه راه راه از یمن و یا پارچه های عراقی بود. حتی گفته شده پرده هایی از عهد جاهلیت تا زمان معاویه بر کعبه باقی مانده بود که مردم پیشنهاد کردند این پرده ها برداشته شود.

پیامبر اسلام تا فتح مکه نتوانست جامه ای بر خانه خدا ببوشاند. اما بالاخره در سال هشتم هجری، آن حضرت پوششی از پارچه های یمنی برای کعبه تهیه کرد و از آن پس، خلیفه ها کارش را ادامه دادند و گاه جامه ای از پارچه های یمنی و گاه از پارچه های سفید مصری بر خانه کعبه پوشانند. خلیفه ها و پادشاهان مسلمان، در دوره های مختلف، این کار را وظیفه و افتخاری بزرگ تلقی می کردند.

طبق گزارش تاریخ از عصر عباسیان، نخستین پوشش کعبه، به زمان مأمون مربوط می شود در زمان او کعبه را هر سال سه بار می پوشانیدند، یک بار در روز ترویه با دیباج سرخ، بار دوم در اول رجب با قباطی و مرتبه سوم در بیست و هفتم رمضان با دیباج سفید.

در عهد متوکل عباسی نیز به همان سنت رفتار می شد و گاهی هر دو ماه یکبار کعبه پوشانیده می شد.

در عهد عباسیان گاهی پرده کعبه در بغداد بافته می شد و همین امر باعث رونق پارچه بافی در عراق شده بود و نقش مهمی در مرغوبیت و شهرت منسوجات عراقی داشت. گاهی هم از قریه تنیس مصر تهیه می شد که از جمله آنها در سال 162 در عهد خلافت مهدی عباسی بود.

تا سال 661 که پوشش کعبه به انحصار حاکمان مصر در آمد، پوشش همواره از طرف خلفای عباسی تهیه می شد و پرده را گاهی از مصر و گاهی از یمن و گاهی از خراسان تهیه می کردند.

ابن عبدربه (متوفای سال 328 هجری قمری) از پوشش کعبه در زمان خود چنین گزارش می دهد:

171#& همه بیت را می پوشانند مگر رکن حجرالاسود را که به اندازه یک و نیم برابر قامت انسان باز گذاشته می شود و چون موسم حج رسید کعبه را با 171#& قبایطی که دیباج سفید خراسانی است، می پوشانند و مادام که حجاج در حال احرام هستند همان کسوه سفید بر کعبه باقی می ماند و چون از احرام بیرون آمدند، یعنی روز عید قربان، به آن پرده ای از دیباج سرخ خراسانی می پوشانند که در آن خانه هایی است و در آنها حمد و تسبیح و تکبیر و تعظیم خدا نوشته شده است و کعبه تا سال بعد به همین صورت می ماند که دوباره بگونه ای که گفته شد پوشانیده شود. چون پرده ها بر روی کعبه زیاد شود بطوری که سنگینی آنها بر کعبه خطر داشته باشد، قسمتهایی از آن برداشته می شود و آنها را خادمان بیت بر می دارند.

در سال 532 به خاطر ضعف عباسی ها و اختلافاتی که بوجود آمده بود، پوشش کعبه از طرف خلیفه نرسید و در این سال مردی به نام 171#& رامت که یک تاجر ایرانی بود، پوششی از پارچه های نفیس به قیمت هجده هزار دینار مصری تهیه کرد و بر کعبه پوشانید.

الناصر الدین الله که در سال 575 هجری قمری به خلافت رسید پوشش سبز رنگی از دیباج به کعبه پوشانید و از عهد مأمون تا این زمان پرده به رنگ سفید بود و سپس وی (ناصر) در سال 621 پرده ای به رنگ سیاه بر کعبه پوشانید و از این زمان به بعد رنگش همیشه سیاه بود.

ابن ابوصیف مفتی مکه، در عصر خود از یکی از شیوخ نقل می کند: علت این که پوشش کعبه رنگ سیاه دارد این است که او زائرائی را که در طول تاریخ طوافش می کردند، از دست داده و عزادار آنهاست.

در سال 644 در اثر طوفان شدیدی که در مکه به وجود آمد، پرده کعبه پاره شد و نایب حاکم یمن از شیخ حرم به نام منصور بن منعه بغدادی خواست پرده را او تهیه کند. او گفت: پرده را فقط از مال خلیفه می توان تهیه کرد و مبلغ سیصد هزار دینار قرض کرد و پرده ای از پنبه تهیه و به آن رنگ سیاه زد و به کعبه پوشانید.

احرام بستن کعبه

از کسانی که درباره پرده کعبه در زمان خود اطلاعاتی به دست داده اند ابن بطوطه است که خود در سال 725 عازم مکه شد و ماه های حج را در آنجا بود. وی ضمن ارائه اطلاعات با ارزشی از منازل میان مدینه و مکه و وضع معیشت مردم مکه و حاجیان در آن زمان، درباره پرده می گوید: 171#& در روز بیست و هفتم ذیقعدده پرده کعبه را به اندازه یک و نیم برابر قامت انسان از چهار طرف بالا می برند تا دست ها به آن نرسد و این عمل را احرام بستن کعبه می نامند.

پوشش کعبه با پرده ای از ایران

تا این زمان عادت این بود که پوشش کعبه از طرف پادشاهان مصر تهیه می شد و کسی حق نداشت پرده ای برای کعبه بفرستد تا اینکه در سال 848 شاهرخ میرزا فرزند امیر تیمور گورکان، پس از تلاش بسیار موفق شد که پرده را از ایران بفرستد.

ماجرا از این قرار بود که چون شاهرخ میرزا در سال 807 در خراسان به سلطنت رسید، یکی از آرزوهای او این بود که پرده کعبه را تهیه کند ولی تهیه و ارسال پوشش کعبه در انحصار پادشاهان مصر بود. شاهرخ طی نامه ای به 171#& الملک الاشرف تقاضاهایی از او کرد که مهمترین آنها این بود که اجازه دهد پوشش کعبه را او تهیه کند.

سلطان مصر نیز دریافت و نامه های متعددی میان آنها رد و بدل شد و سرانجام در سال 843 171#& الملک الاشرف درگذشت و پسر او بنام 171#& الملک الظاهر در جای او نشست و موافقت خود را با درخواست شاهرخ میرزا اعلام کرد و شاهرخ با خوشحالی تمام پرده ای را که در شهر یزد بافته و به هرات انتقال داده شده بود، همراه با صد نفر در سال 848 به مصر فرستاد و پادشاه مصر ضمن استقبال شایسته از ایرانیان، آنها را در همان سال همراه با حاجیان مصر به مکه اعزام کرد و در آن سال پرده ایرانی بر قامت کعبه افراشته شد.

از زمانی که عثمانی ها بر حجاز و مصر مسلط شدند، تهیه پوشش کعبه در انحصار آنان بود آنها پرده کعبه را از مصر از محل اوقافی که برای این منظور بود، آماده و ارسال می کردند. در عهد سلیمان شاه بن سلیمان خان اوقاف کعبه در مصر، مخارج پرده را تأمین نکرد و لذا سلیمان شاه 10 قریه دیگر در مصر خریداری کرد و بر اوقاف کعبه افزود.

آغاز بافت پرده کعبه در مکه

در سال 1345 روابط میان مصر و حجاز تیره شد و پرده از مصر نیامد و عبدالعزیز پرده را تهیه کرد و در سال 1346 وی مؤسسه ای جهت بافت پرده در محله اجیاد مکه تأسیس و از هند بافندگانی آورد تا اینکه کسانی از خود مکه این صنعت را یاد گرفتند.

بدینگونه اولین پوششی که در خود مکه بافته شد، در سال 1346 بود. این پوشش از حریر طبیعی بود و رنگ مشکی داشت.

تا سال 1358 پوشش کعبه در همان کارگاهی که عبدالعزیز ساخته بود تهیه می شد تا اینکه دولت مصر از عبدالعزیز خواست اجازه دهد کسوه مجدداً از مصر حمل شود و عبدالعزیز این اجازه را داد و کارگاه مزبور تعطیل و بار دیگر پرده از مصر آمد و این کار تا سال 1382 ادامه داشت.

در این سال پرده کعبه از مصر تا بندر جدّه حمل شد ولی بدلیل اختلاف میان مقامات سعودی و فرمانده کشتی مصری، این کشتی

که حامل پرده و حجاج مصری بود به مصر بازگشت. در آن سال سعودی ها در تلاش برای تهیه پرده کعبه به هند، پاکستان، سوریه و ژاپن سفر کردند ولی موفق نشدند اما وقتی به کارگاه تعطیل شده عبدالعزیز مراجعه کردند قطعه هایی را یافتند و از تنظیم آنها پرده کاملی آماده کردند و در دهم ذیحجه 1382 کعبه را با آن پوشانیدند.

از آن زمان تا کنون پرده کعبه در خود مکه تهیه می شود و محلی که اکنون برای بافت کسوه در نظر گرفته شده، در مدخل مکه در زمینی به مساحت صد هزار متر مربع قرار دارد و مشتمل بر آلات نساجی و بافندگی دستی و هم ماشین آلات جدید است.

مشخصات پرده خانه خدا

کارخانه ای که پوشش خانه خدا را تهیه می کند از بافتهای دستی و ماشینی همچنین افراد متخصص در این مورد خاص بهره می برد، بر روی این پوشش آیات قرآن مجید با خط زیبا و به شکل جالبی با نخهای طلا و نقره بافته می شود .

جنس آن از حریر طبیعی و خالص و به رنگ مشکی است. ارتفاع آن به 14 متر می رسد و نوار دور این پوشش که به عرض 95 سانتیمتر و طول 4500 سانتی متر است از 16 قطعه به شکل مربع از تزئینات اسلامی پوشیده شده است.

بر روی این نوار آیات قرآنی نوشته شده است که در فواصل معین عباراتی چون " یا حی یا قیوم " ، " یا رحمن یا رحیم " و " الحمدالله رب العالمین " با رنگ طلایی نوشته شده است.

پوشش " در " کعبه نیز از حریری است به ارتفاع 5/6 متر و عرض 5/3 متر و بر روی آن آیات قرآنی و تزئینات اسلامی با طلا و نقره پوشیده شده است.

پرده خانه خدا از 5 قطعه تشکیل شده است که هر قسمت یک طرف کعبه را می پوشاند و قطعه پنجم هم در کعبه را در بر می گیرد بطوریکه هنگام نصب، وزن آن نزدیک به دو تن می رسد.

این پرده با همکاری کارخانه های داخل و خارج عربستان تهیه می شود؛ پارچه حریر این پرده را هر سال یکی از کشورها هدیه می کند و پرده قبلی نیز به رؤسا و سران کشورهای اسلامی اهدا می شود.

بطور تقریب 700 کیلوگرم حریر، 120 کیلوگرم طلا و 25 کیلوگرم نقره در بافت پرده کعبه مورد استفاده قرار می گیرند .